

De taalontwikkeling van vluchtelingenkleuters

Interview met Anke Feenstra

Auteur: Jantien Smit

Anke Feenstra was in november 2016 de eerste prijswinnaar van de onderzoeksprijs die jaarlijks uitgereikt wordt door Lophon². Deze prijs wordt uitgereikt aan een Nederlandse of Vlaamse student die in de afstudeerfase van de lerarenopleiding basisonderwijs een talig georiënteerd onderzoek heeft gedaan dat uitblinkt in onderzoeksvaardigheden, van betekenis is voor de praktijk, en een verfrissend en kritisch karakter heeft.

In haar onderzoeksverslag rapporteerde Anke Feenstra over een onderzoek naar het stimuleren van de taalontwikkeling van vluchtelingenkleuters. Ze voerde dit onderzoek uit aan de Academische Opleiding Leraar Basisonderwijs van de Rijksuniversiteit Groningen en de Hanze Hogeschool.

De jury schreef over haar scriptie onder meer: “Anke Feenstra legt nadruk op een specifieke groep vluchtelingenkinderen waar tot nu toe minder aandacht voor en ervaring mee is.” Ook prees de jury Ankes “beknopte maar heldere probleemanalyse” en haar “toegankelijke theoretische beschrijving van de bestaande inzichten en belangrijkste concepten”. De resultaten werden, aldus de jury, nauwkeurig en indrukwekkend beschreven. Al met al een studie die het verdient om in dit nummer van Tijdschrift Taal onder de aandacht te worden gebracht. In het onderstaande interview is Anke Feenstra aan het woord over haar onderzoek.

Wat was de aanleiding voor je onderzoek?

Ik kon uit verschillende scriptieonderwerpen kiezen en dit onderwerp sprong eruit. Ik had al stage gelopen in een NT2-klas en NT2 was echt een onderwerp waarover ik meer wilde weten. Maar ik wilde het wel verder specificeren: waar was nu precies behoefte aan, waar was nog weinig onderzoek naar gedaan? Het kwam erop neer dat er vooral bij het kleuteronderwijs een vraag lag. Kleuters die binnenkomen in Nederland, hebben meestal nog niet op een andere plek dan op school het Nederlands kunnen leren. De vraag die ik in mijn onderzoek heb proberen te beantwoorden, was: hoe kan de taalontwikkeling van vluchtelingenkinderen in het kleuteronderwijs het best worden gestimuleerd?

“Leerkrachten worstelen met de inzet van de moedertaal van vluchtelingenkinderen, omdat zij die zelf niet spreken.”

Wat heb je in je literatuurstudie ontdekt en wat zag je in de praktijk?

In de literatuur kwam vooral naar voren dat de sociaal-emotionele ontwikkeling heel belangrijk is, en dit bleek overigens ook in de praktijk. Sommige kinderen hebben trauma's opgelopen voordat ze in Nederland komen. Het gaat in dit geval om heel jonge kinderen: ze komen net op school. En dan is het ook nog eens zo dat daar niet hun eigen taal wordt gesproken. Dat is voor deze kinderen extra intimiderend. Een belangrijk punt van aandacht.

Verder bleek uit de literatuur dat het belangrijk is om de moedertaal te betrekken in het onderwijs. Maar hoe dan – dat staat vaak niet beschreven. En dat is juist een vraag die leeft in de praktijk. Leerkrachten worstelen met de inzet van de moedertaal van vluchtelingenkinderen, omdat zij die zelf niet spreken. Ze zeggen: “Om te voorkomen dat de kinderen helemaal stilvallen in het onderwijs, wil ik wel ruimte maken voor de eigen taal. Maar die versta ik weer niet. Dat is wel een lastig punt.”

Een ander punt dat mij opviel tijdens mijn literatuurstudie: bij het leren van een tweede taal kan sprake zijn van een stille periode. Kinderen ontdekken dan dat ze zich in hun moedertaal niet kunnen uiten in de nieuwe klas. Ze wachten totdat ze genoeg talige bagage hebben om echt mee te kunnen praten. Het is belangrijk om je dat als leerkracht te realiseren: geef leerlingen de tijd om hun tweede taal te ontwikkelen.

Welke onderzoeksaanpak heb je gehanteerd?

Ik heb literatuuronderzoek gedaan en ik heb interviews afgenomen bij drie leerkrachten. Daarnaast heb ik een dag geobserveerd in een NT2-klas. In de interviews heb ik gevraagd naar de ervaringen rond het werken met vluchtelingenkinderen en de moeilijkheden daarbij. Ook heb ik gevraagd naar de manier waarop leerkrachten de taalontwikkeling van de tweedetaalleerders stimuleerden. Er zijn geen of weinig methodes voor het werken met NT2-kleuters, dus weinig handvatten voor het lesgeven. Dat maakt het voor

“Er zijn geen of weinig methodes voor het werken met NT2-kleuters, dus weinig handvatten voor het lesgeven.”

“Leerkrachten benoemen dat ze vluchtelingenkleuters veel ondersteuning bieden door handgebaren en mimiek te gebruiken. Het zou interessant zijn om te weten te komen hoeveel effect dit heeft op de taalontwikkeling.”

leerkrachten lastig om het onderwijs goed vorm te geven. Wel ontwikkelden ze zelf materiaal: bijvoorbeeld versimpelde prentenboeken, praatplaten en logo's.

Wat waren de bevindingen in je onderzoek?

De sociaal-emotionele ontwikkeling is de eerste voorwaarde voor goed onderwijs aan vluchtelingenkleuters. Ze moeten zich veilig voelen. Verder moet je je steeds afvragen: wat hebben de kinderen nodig om zich op school te kunnen redden? De woordenschat van de kinderen is dan heel belangrijk. Thematisch werken is een goede aanpak, maar begin dan wel met een thema dat dichtbij de leerlingen staat. Thema's als 'school' en 'het eigen lichaam' worden zowel in de literatuur als door leerkrachten benoemd als goede startthema's. Als ze rond deze thema's al dingen kunnen benoemen, kunnen ze in de klas meer duidelijk maken. En daarvoor krijgen leerlingen een veiliger gevoel.

Verder is de inzet van de moedertaal belangrijk – dat is wel duidelijk. Maar de manier waarop is voor veel leerkrachten

een grote vraag. Iets wat ik in de literatuur weinig ben tegengekomen, maar wat juist door leerkrachten wordt genoemd, is non-verbale communicatie. Leerkrachten benoemen dat ze vluchtelingenkleuters veel ondersteuning bieden door handgebaren en mimiek te gebruiken. Het zou interessant zijn om te weten te komen hoeveel effect dit heeft op de taalontwikkeling.

Hoe kunnen we het taalonderwijs aan vluchtelingenkleuters verbeteren?

“Ik wil wel de taalontwikkeling stimuleren, maar hoe dan?!” Dat is een vraag die ik veel ben tegengekomen in mijn onderzoek. Op de pabo leer je bijvoorbeeld weinig over het stimuleren van de taalontwikkeling van jonge NT2-leerlingen. Maar dat is wel waar het hier om gaat. Voor leerkrachten die daarover tijdens hun opleiding niets geleerd hebben, is het te onduidelijk en te ingewikkeld om er in de dagelijkse praktijk invulling aan te geven. Kortom, willen we het onderwijs aan vluchtelingenkleuters naar een hoger niveau tillen, dan is het belangrijk om hier ook methodes voor te schrijven.